

FAKE NEWS CA FORMĂ A AGRESIUNII HIBRIDE ÎN MEDIUL MILITAR

Colonel prof.univ.dr. Adrian LESENCIUC

Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov

Conceptul *fake news*, recent pătruns în literatura de specialitate – deși care o istorie importantă anterior consacării, ca termen desemnând zvonurile și bârfele asociate cu personalitățile mondene în *late night shows* –, se bucură deja de un interes consistent, fiind asociat, ca înțeles, cu termeni precum dezinformarea, propaganda sau chiar cu inducerea în eroare (military deception). În raport cu ultimul concept, care este perceput drept termen-umbrelă ce acoperă deopotrivă negarea (denial) și inducerea în eroare (deception), autori consacrați în literatura militară privitoare la operațiile informaționale consideră negarea și inducerea în eroare ca fiind acțiuni/operațiuni militare propriu-zise: „denial hides the real and deception shows the fake”, în timp ce propaganda și dezinformarea sunt produse (Johnson & Meyeraan, 2003, p. 4).

Prin urmare, este firesc să începem așezarea conceptului în aparatul doctrinar în raport cu proiecția operațiilor informaționale în categoria de operații intitulate Military Deception (MILDEC), Cyber Network Operations (CNO) și Psychological Operations (PSYOPS), atâta vreme cât, în cazul acestora, se operează cu *fake technology & weapons, fake retreats or other actions, fake information*. Prin urmare, *fake news* trebuie înțelese ca nefiind pe deplin nici *fake*, nici *news*, ci inserții cu rol intenționat informativ, care „încorporează, topesc jumătăți, dacă nu sferturi de adevăr și de fals, de plauzibil și de inventat etc.”:

Sub umbrela fenomenului de „dezinformare digitală” sau „dezinformare 2.0” intră amestecul, în doze diferite, dintre informațiile adevărate (care pot fi verificate) și cele false. Cu cât

dozajul este mai fin, cu atât doza de fals este mai puțin sesizabilă, cu atât este mai greu de semnalat faptul că avem de-a face cu o dezinformare (Bărgăoanu, 2018, p. 138).

În noua **Strategie Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024**, conceptul de **fake news** este inclus în categoria de acțiuni ostile „subtile și subversive” definite drept amenințări hibride, cărora strategia le acordă o mare importanță în raport cu o serie de indicatori ai evoluției conceptului de securitate regională, dintre care comportamentul agresiv al Federației Ruse¹, posibilitatea adaptării acțiunilor hibride la evoluțiile tehnologice și creșterea complexității riscurilor raportat la noile tehnologii cu uz civil utilizate în acțiuni asimetrice și hibride, respectiv în raport cu o serie de măsuri și acțiuni care să contribuie la creșterea nivelului rezilienței societale, printre care demararea unor ample programe de educație de securitate, creșterea capacităților interne de prevenire și combatere a amenințărilor asimetrice și hibride, creșterea capacității de identificare a posibilelor adaptări ale acțiunilor ofensive cu caracter hibrid la tehnologiile noi, încă nedezvoltate, respectiv prin facilitarea implementării agendei de cooperare NATO-UE cu precădere în domenii precum combaterea amenințărilor hibride și comunicarea strategică (pentru a rămâne la domeniul nostru de interes).

Pe de altă parte, **Carta Albă a Apărării** (2020, p. 12) evidențiază existența și manifestarea „acțiunilor informative ostile, derulate atât în scopul influențării percepției sociale și afectării încrederii populației în instituțiile statului, cât și pentru obținerea de informații necesare pentru influențarea procesului decizional” drept amenințare la adresa securității naționale, cu factor consistent de risc, motiv pentru care, în setul de capacități moderne de apărare dezvoltate, se impune „crearea și dezvoltarea de capacități specializate, la nivelul Forțelor Armate, pentru contracararea agresiunilor informaționale, a propagandei cu scop destabilizator și campaniilor de tip hibrid” (CAAp, 2020, p. 15), ceea ce poate conduce, în timp, la creșterea nivelului de reziliență în raport cu riscurile și amenințările asimetrice și de tip hibrid.

Perspectivile **Strategiei Naționale de Apărare** (2020) și ale **Cartei Albe a Apărării** (2020) sunt justificate prin amplele studii realizate în domeniul deja îngust al **fake news** în mediul militar. Pentru o lămuritoare așezare teoretică în problematică, ar trebui să plecăm de la arhitectura comunicațională/informațională a organizației militare și, prin extindere, a câmpului de luptă contemporan, cu accent pe scopurile comunicării: informare, menținerea deschisă a canalelor de comunicare și influențare. În raport cu mijloacele de comunicare de masă, clasice și noi, se discută, în primul rând, despre influențare și abia apoi de informare, motiv pentru care arhitectura comunicațională a acțiunii militare presupune două tipuri diferite de infrastructuri.

Concret, avem în vedere o infrastructură comunicațională informațională, care se construiește în baza principiului fundamental din relațiile publice

¹ În tabloul instrumentarului hibrid rus utilizat în confruntările contemporane, James Rogers (2018, pp. 263-264) include explicit **fake news**, mai precis: „Spread of disinformation and fake news to sow confusion and prevent an opponent from establishing an understanding of Russia's policy or intentions”.

– „Tell the Truth!” și care are drept principal scop creșterea gradului de încredere între organizația militară și publicurile sale, intern și extern (în acest caz, discutăm despre structurile de relații publice și de operații media, MEDIA OPS, în funcție de modul în care sunt definite în diferite aparate doctrinare).

O a doua infrastructură comunicațională ar fi cea de informare, care are drept scop crearea efectelor dorite asupra „voinței, înțelegerii și capacităților adversarilor, potențialilor adversari și audiențelor aprobate” (AJP-3.10, 2015, p. I-3; DOI, 2017, p. 52), ceea ce se realizează, explicit, prin intermediul operațiilor informaționale (INFO OPS) și prin întreaga paletă de operații/domenii subsumate: operațiile psihologice; prezența, profilul și postura trupelor/PPP; securitatea operației; securitatea informațiilor; inducerea în eroare/mascarea; războiul electronic; distrugerea fizică; angajarea liderilor cheie; operațiile în rețele de calculatoare și cooperarea civili-militari (DOI, 2017, pp. 21-22).

Cele două infrastructuri comunicaționale nu trebuie să fie în confluență, pentru că, în asemenea condiții, cea de-a doua, infrastructura de influențare, ar corupe și ar scădea nivelul singurului garant al funcționalității primei infrastructuri, cea informațională: încrederea. Infrastructura informațională presupune informarea corectă, completă și oportună a publicurilor țintă și are drept scop „acela de a promova înțelegerea și de a obține sprijinul public intern și internațional pentru operațiile militare desfășurate de Armata României, concomitent cu asigurarea operațiilor aflate în curs de pregătire sau în desfășurare” (DOI, 2017:52), în timp ce infrastructura de influențare, corupând încrederea, contribuie decisiv la blocarea oricăror căi de promovare a încrederii și de obținere a sprijinului public. Aparent, ținând infrastructura informațională, **fake news**, în mediul militar, au drept principală țintă însăși infrastructura informațională, prin crearea neîncrederii, prin cultivarea adevărului subiectiv (**post-truth**), prin punerea accentului pe emoții și credințe personale în detrimentul fundamentării în raport cu evidențele.

Acest cadru hibrid generalizat permite, așadar, utilizarea influenței informaționale coordonate (prin operații informaționale complexe, ele însele hibride în raport cu tipurile de operații subsumate), implicit prin intermediul **fake news**, având drept scop final slăbirea rezilienței societale și scăderea încrederii în instituții. În raport cu **dezinformarea**, utilizarea de **fake news** ca **dezinformare** nu se rezumă la acțiunile de difuzare de informații vădit false sau alterate, în raport cu adevărul, specifice noilor media (rețelele sociale), ci reprezintă forma complexă de dezinformare în care adevărul este alterat calitativ, păstrându-și anumite trăsături, respectiv în care complexul mediatic poate fi înțeles drept **hybrid media system**. Într-un mediu astfel slăbit, prin intermediul acțiunilor informaționale concertate cu rol de a diminua tocmai încrederea și, implicit, infrastructura informațională a organizației (alianță, stat, instituție armată), se creează predispoziția alinierii la adevăruri subiective, de grup, puternic polarizate și ideologizate, în timp ce discursul rațional, bazat pe evidențe, este continuu subminat, iar adevărul obiectiv este subordonat adevărurilor contextuale și consensuale, într-un flux de date cu caracter bulversant, care contribuie la afiliere și la comunicarea cu scopul

menținerii canalelor de comunicare deschise, respectiv a întăririi apartenenței la triburile digitale.

Noul soldat este agentul influenței (cum îl denumeste Kearns, 2019, p. 99²) sau **influencer**-ul, care produce, pe de o parte, bulversare în raport cu **establishment**-ul, cu instituțiile tradiționale, cu valorile și principiile, într-o retorică „anti-sistem, anti-**establishment**, anti-politică, anti-expertiză” (Bârgăoanu, 2018, p. 153), pe de altă parte, regroupează după valorile noului „trib digital”, polarizând și angajând discursuri puternic ideologice, divergente cu ale altor grupuri. Acest soldat al confruntării hibride, care utilizează comunicarea cu scopul influențării, produce efecte multiple prin utilizarea unei singure arme: **information influence**, care este ilegitimă (și, implicit, produce efecte asimetrice din punct de vedere moral), atâta vreme cât „Information influence **breaks the rules** [...]; Information influence **exploits vulnerabilities** [...]; Information influence **deceives people** [...]” (Nothhaft et al., 2019, p. 42). În această proiecție a acțiunii **influencer**-ului pe câmpul de luptă virtual, hibrid, al confruntării informaționale, această armă a dezinformării este dusă într-un spectru al interpretărilor greu de prefigurat.

Problematika palpabilă a **fake news** este aceea că necesită, pentru un răspuns complex și eficient, un construct solid, consistent și atipic acestor vremuri ale slăbirii și ale prevalenței rețelelor în raport cu ierarhiile. Sunt necesare, pe de o parte, o cultură de securitate consistentă, printr-un proiect național de formare și consolidare a acesteia, iar, pe de altă parte, o pregătire a militarilor pentru a răspunde noului tip de soldat: **influencer**-ul, capabil să utilizeze comunicarea cu scopul de a obține efecte asupra celor nepregătiți să răspundă adecvat. Din acest punct de vedere, răspunsul reactiv – ceea ce produce, de regulă, comunicarea strategică – este insuficient, odată ce noile căi de influențare se diversifică și beneficiază de posibilitățile încă nebănuite ale noilor tehnologii.

O formă de confruntare hibridă se produce, așadar, găsind militarul pregătit să utilizeze instrumentarul **hard** și, în mică măsură, pregătit să utilizeze instrumentarul **soft**, pe palierul pe care este atacat prin **information influence**. Mai mult, această acțiune de tip **fake news** produce efecte asupra infrastructurii informaționale a organizației militare și a structurii statale, decredibilizând instituțiile și scăzând nivelul de încredere în acestea. Reacția de răspuns poate veni doar prin intermediul infrastructurii de influență, printr-un set de contramăsuri care, dublate de un nivel ridicat de cultură de securitate și de democratizarea confruntării hibride, pot conduce la efecte puternice și de durată, în raport cu adevărurile contextuale ale „triburilor digitale”. În esență, nivelul ridicat al culturii de securitate, obținut prin democratizarea confruntării hibride, permite transformarea tuturor, militari sau simpli cetățeni ai statului, în agenți ai schimbării pozitive: „(...) the democratization of hybrid warfare gives us all opportunity to be agent of positive change” (Kearns, 2019, p. 120).

² „Governments and military organisations globally are grappling with the changing nature of influence: the democratisation of information and truth as the next stage in the development in the hybrid warfare and violent extremism. [...] The difference in the Digital Age is the soldiers. For the actors in the battle are no longer solely states, the media, or well-financed terror or organised crime groups, it is all of use: because we are all now agents of influence”.